

TANULÁS

A

Kompetenciák
a fenntarthatóságra
nevelésben

JÖVŐÉRT

Az Egyesült Nemzetek Szervezete
Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE)
Fenntarthatóságra Nevelés
Stratégiája

TANULÁS

A

Kompetenciák
a fenntarthatóságra
nevelésben

JÖVŐÉRT

Az Egyesült Nemzetek Szervezete
Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE)
Fenntarthatóságra Nevelés
Stratégiája

Az Egyesült Nemzetek Szervezete Európai Gazdasági Bizottságának (UNECE) Fenntarthatóságra Nevelést Irányító Testülete 2011. április 7-én megtartott hatodik ülésén elfogadta a fenntarthatóságra nevelés kompetenciáit (Tanulás a jövőért: Kompetenciák a fenntarthatóságra nevelésben; ECE/CEP/AC.13/2011/6) című dokumentumot, mely megtekinthető az alábbi linken
https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf

Jelen kiadvány bármilyen formában, teljes egészében vagy részben felhasználható oktatási, nevelési és egyéb nem profitérdekelt célokra, feltéve, hogy a felhasználás során megjelölik a forrást. Az UNECE örömmel fogad másolatot minden olyan kiadványból, amely a kiadványt forrásként használja fel.

Köszönetnyilvánítás: A UNECE Fenntarthatóságra nevelés kompetenciái szakértői csoportja 2009 és 2010 során öt találkozóon fejlesztette ki a kompetenciákat. Az ülések helyszínét Svédország kormánya, a Lundi Egyetem, a Limericki Egyetem, Hollandia kormánya és az UNECE Fenntarthatóságra Nevelés Titkársága biztosította. Jelen kiadvány megjelenését a holland kormány támogatása tette lehetővé.

Programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling

Tanulás a fenntartható fejlődésért program

Honlap: www.lerenvoorduurzameontwikkeling.nl

© UNECE, 2011

© magyar fordítás: Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2016, 2019

Kiadó: Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (EKE OFI)

Felelős kiadó: Dr. Liptai Kálmán, az Eszterházy Károly Egyetem rektora

A fordítást lektorálta: Czippán Katalin

Szerkesztő: Czippán Katalin

Olvasószerkesztő: Gyimesné Szekeres Ágnes

Tördelés: Pattantyus Gergely

Tipográfia, borító: készült az eredeti kiadvány felhasználásával

ISBN 978-963-19-9805-4

A UNECE Fenntarthatóságra Nevelés Stratégiával kapcsolatos kérések a következő címre küldhetők:

United Nations Economic Commission for Europe (UNECE)

“Environment for Europe” and Sustainable Development Section

Environment Division Palais des Nations, 1211 Geneva 10, Switzerland

E-mail: esd@unece.org

Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább

Creative Commons 3.0

(creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/)

Tartalomjegyzék

Előszó	4
1. Bevezetés	6
Keretek	6
A dokumentum felépítése	8
2. Ajánlások döntéshozók számára	9
Hatókör	9
Ajánlások	10
3. A kompetenciák	13
Holisztikus megközelítés	16
A változás előrevetítése: múlt, jelen és jövő	17
A váltás előmozdítása: emberek, oktatás és az oktatási rendszerek	17
Melléklet	
A UNECE Fenntarthatóságra Nevelés Kompetenciái Szakértői Csoport tagjai	20

Czippán Katalin

Előszó

Köszönöm a felkérést az Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutató és Fejlesztő Intézet munkatársainak. Így a kiadvány olvasásakor átélhettem az alkotó beszélgetéseket, melyeket a nemzetközi szakértőkkel folytattunk majd' két éven át. Felemelő munka volt a munkacsoportban sokszínű, sokféle tudással, szerteágazó területen dolgozó, elkötelezett, több földrésről, különböző gazdasági berendezkedésű országból érkezett gyakorlati és elméleti szakemberekkel beszélgetni arról, hogy miként készíthetjük fel magunkat, embertársainkat az élehető jövő építésére. A munka 8 éve zárult és természetesen elgondolkoztam azon, hogy vajon az évtizeddel ezelőtt megfogalmazottak elegendőek, megfelelőek-e ahhoz, hogy az ENSZ közgyűlés által 2015-ben elfogadott Fenntartható Fejlődési Célok elérését segítsék. Úgy látom, hogy az angolban oly kifejezően megfogalmazható edukátorok – tanárok, szemléletformálással, kommunikációval foglalkozó szakemberek, nevelők – számára összeállított, a fenntarthatóságra nevelést szolgáló kompetenciák, és azok fejlesztési feladatai ma is megállják a helyüket.

A környezeti-gazdasági-társadalmi viszonyok annyira összetettek, hogy a rendszerösszefüggések meglátása, felismerése nélkül a lehető legjobb szándékkal is könnyen tudunk olyan megoldásokhoz folyamodni, ami komoly károkat jelenthet a rendszer egy másik pontján. A meleg elviselését célzó klímaberendezésekkel tovább melegítjük az egyébként is elviselhetetlen külső hőmérsékletet. Az antibiotikumok túlzott és nem megfelelő használata mindennek ellenálló szuperbaktériumok kifejlődéséhez vezetett. A növényi alapú energiatermelés élelmiszerdrágulást eredményezett. A levéltetvek elleni védekezés érdekében Nyugat-Európába szándékosan betelepített kelet-ázsiai harlekinkatica özönfajként továbbterjedt és Magyarországon is kiszorítja a honos két- és hétpettyes katicát. A rendszerösszefüggések figyelmen kívül hagyásával könnyen kárt okozhatunk, például amikor a klímaváltozás miatt hirtelen fateleptítési akciókba kezdünk, biológiai, erdészeti, tájépítészeti ismeretek nélkül. A gyors változások miatt egyre fontosabbá válik a múltban gyökerező és a helyben megszerezhető tudás továbbadása mellett a változások felismerése, előrejelzése, és azok ismeretében a szükséges változtatásokra, váltásokra való felkészítés, felkészülés. Mindezt egy folyamatos párbeszédben, az érintettekkel és érdekeltekkel való közös alkotásban tudjuk megtenni családi, oktatási intézményi, települési, ország- vagy nemzeteken átívelő szinteken egyaránt.

Jelen kiadványban az előbbi megközelítések szellemében tanárok, nevelők, kommunikációs szakemberek szempontjából átgondolt, az UNESCO által is használt – a nevelő érti...; képes...; úgy dolgozik másokkal, hogy...; olyan, aki... – csoportosításban megfogalmazott kompetenciák található. Ajánlom ezeket figyelembe venni egyéni vagy szervezeti tanulásához, pedagógusképzési, oktatáspolitikai célok kitűzéséhez. Az oktatási, kommunikációs szervezetek számára megfogalmazott javaslatokat pedig az aktuális folyamatok, történések, megismert újabb és újabb tények ismeretében olvasni, megvitatni, beépíteni.

A világ átalakításához soha még nem állt rendelkezésre ekkora technológiai-műszaki-gazdasági eszköztár. Most a társadalmi, emberi tényezőket, gondolkodásunkat, tudatosságunkat, készségeinket és képességeinket kell ezen átalakítások hatásainak felismeréséhez, és a változások ismeretében a szükséges beavatkozások, módosítások kidolgozásához, elvégzéséhez fejleszteni. A fejlesztéshez pedig felkészült nevelőkre, oktatókra, kommunikációs szakemberekre van szükség.

Fenntartható működésre átállni nem könnyű, ám izgalmas küldetés. Tartsanak velünk!

2019. október

Czippan Katalin

elnök, UNESCO, Magyar Nemzeti Bizottsága,
Nevelésügyi Szakbizottság

alelnök, Természetvédelmi Világszövetség, Oktatási
és Kommunikációs Bizottság, IUCN CEC

1. Bevezetés

Keretek

Széles körben aggodalmat kelt, hogy a fejlesztés, fejlődés világszerte elfogadott modellje nem fenntartható. Életvitelünket sürgősen át kell alakítanunk, és a természeti erőforrások fenntarthatatlan módon való felhasználását, az ökoszisztémák elpusztítását és az emberek kizsákmányolását eredményező életmód helyett egy olyan modellt kell választanunk, amely minden ember jólétéhez vezet a bolygónk által biztosított határok között.

Az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (UNECE) által kidolgozott *A fenntarthatóságra nevelés stratégiája* a fenntartható fejlődést úgy írja le, amelyben megvalósulnak a szolidaritás, az egyenlőség, valamint az emberek, országok és nemzedékek közötti kölcsönös tisztelet közös értékei; olyan fejlődésként, amely harmóniában van a természettel, kielégíti a jelen generációk szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő generációk szükségleteinek kielégítését.¹

Annak ellenére, hogy a fenntartható fejlődés iránti igény egyértelműen megfogalmazódott, annak megközelítési módjai eltérhetnek egymástól, és folyamatosan alakulnak. Széles körben elfogadott az a vélemény, hogy a fenntartható társadalmak fejlesztése egy folyamatos tanulási folyamat, egy olyan folyamat, amelyben gyakoriak a kérdések és a dilemmák, a megfelelő válaszok és megoldások pedig nem mindig véglegesek.

A nevelés, a szemléletformálás fontos szerepet játszik abban, hogy az embereket képessé tegye olyan módon együtt élni, hogy hozzájárulhassanak a fenntartható fejlődéshez. A jelenlegi nevelés azonban gyakran fenntarthatatlan életvitelhez vezet. Ez történhet, ha az oktatás nem biztosít lehetőséget arra, hogy a részt vevő tanulók saját életmódjuk, és az ahhoz vezető rendszerek és struktúrák fenntarthatóságát megkérdőjelezzék. Mindez a fenntarthatatlan modellek és gyakorlatok másolásával is megvalósulhat. Ennek következtében a fejlődés átértelmezése szükségessé teszi az oktatás, nevelés fenntartható fejlődés irányába történő átalakítását.

Amellett, hogy a fenntarthatóságra nevelés (a továbbiakban: FN) felhívja a figyelmet a problémák összetettségére és dinamizmusára, kulcsfontosságú szerepet játszik abban is, hogy az emberek megértsék a fenntartható fejlődés mibenlétét, és ezt a tudást a hétköznapi gyakorlatban is alkalmazni tudják. Az FN segít a kritikai visszajelzés, a rendszerszemlélet és a jövőről való gondolkodás kifejlesztésében, továbbá ösztönzést nyújt a fenntartható fejlődést támogató lépések megtételére.

A fenntartható társadalom fejlesztését egy folyamatos tanulási és átalakulási folyamatnak kell tekinteni. A folyamatos átalakuláshoz meg kell nyerni a különböző szereplők közreműködését, hogy útmutatást és irányítást nyújtsanak a formális, a nem-formális oktatás és az informális tanulás területén. Ehhez szükség van a pedagógusok, vezetők és politikai döntéshozók kompetenciáinak összehangolt fejlesztésére az oktatási-nevelési folyamat valamennyi szintjén.

Ebben a kiadványban az FN kompetenciái a tanárok, és nem a tanulók kompetenciáit írják le, jóllehet ezek egymással számtalan módon összekapcsolódnak. Az itt bemutatott kompetenciák kiegészítik

¹ A fenntartható fejlődés e definíciója összhangban van az ENSZ közgyűlése által 1986. december 4-én elfogadott, 41/128. számú, a fejlődéshez való jogról szóló nyilatkozattal, és a Riói Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről (ENSZ Konferencia a Környezetről és a Fejlődésről, Rio de Janeiro, 1992. június 3-14.) című dokumentumban megfogalmazott definícióval.

az egyéni nevelők azon kompetenciáit, amelyek a saját tudományterületükön való jó minőségű oktatás biztosításához szükségesek.

Az itt bemutatott kompetenciák nem azt a „minimumszintet” jelölik, amivel minden nevelőnek rendelkeznie kell, sokkal inkább azt a célt jelölik, amelyek megszerzésére valamennyi pedagógusnak törekednie kellene. Jelen dokumentumnak nem az a célja, hogy viselkedésformákat írjon elő; hanem az, hogy keretet biztosítson a pedagógusok, az oktatással, szemléletformálással foglalkozók szakmai fejlődéséhez, így kiemelten fontos olyan egyének, csoportok és intézmények számára, akik sokszoros hatást tudnak elérni, mint például a tanárok tanárai.

A Szakértői csoport és felhatalmazása

Az UNECE Fenntarthatóságra nevelés stratégiája azt a célt tűzte maga elé, hogy felvértesse az embereket a fenntartható fejlődéshez szükséges ismeretekkel, készségekkel, tudással, viselkedéssel és értékekkel. Ennek érdekében elsősorban a pedagógusok kompetenciáinak fejlesztésére szólít fel, hogy bevonja őket a fenntarthatóságra nevelésbe. A „Környezetet Európának” folyamat keretében 2007-ben, Belgrádban megrendezett környezetvédelmi miniszterek konferenciáján az oktatási és környezetvédelmi miniszterek közös, a fenntarthatóságra nevelés témakörében tartott szekcióján a résztvevők megállapították, hogy az FN célkitűzéseinek megvalósulásában a legszűkebb keresztmetszetet az oktatói nevelői kompetenciák jelentik. Egyetértettek abban, hogy a fenntarthatóságra nevelés kompetenciáinak kidolgozása az UNECE stratégia megvalósításának egyik elsődleges feladata.

Ezen felvetésre válaszul, az UNECE Fenntarthatóságra Nevelést Irányító Testülete 2009. február 19-én és 20-án megtartott ülésein létrehozta a Fenntarthatóságra Nevelés Kompetenciái Szakértői Csoportot (Expert Group on Competences in Education for Sustainable Development), amelyet az alábbi feladatokkal bízott meg:

- a Általános ajánlások megfogalmazása döntéshozók számára, hogy a fenntarthatóságra nevelés szempontjait be tudják építeni a vonatkozó szakpolitikai dokumentumokba. Ezáltal egy olyan környezet jöjjön létre, amely lehetővé teszi és támogatja az oktatás, szemléletformálás, kommunikáció valamennyi területén – de elsősorban a formális nevelésben – a szükséges kompetenciák fejlesztését.
- b Az oktatással, szemléletformálással, kommunikációval foglalkozók fenntarthatóságra nevelésre irányuló kulcsfontosságú kompetenciáinak gyűjteménye, és ezek meghatározása, hogy ahol lehetséges, elősegítsék a FN beépítését valamennyi nevelési programba az oktatás minden szintjén. Valamint ezekre alapozva kidolgozhatók a képzők, oktatók, kommunikációs szakemberek kompetenciáit fejlesztő útmutatók.

A Szakértői Csoport a tagállamok és az UNECE régió tagországai és partnerszervezetek által kijelölt képviselőkből állt. A csoport tagjai között tudósok, kormánytisztviselők, valamint nemzetközi és civil szervezetek szakemberei egyaránt megtalálhatók voltak (lásd Melléklet).

A Szakértői Csoport figyelembe vette a különböző helyi, nemzeti és regionális szintű körülményeket, valamint a globális összefüggéseket is, és mindvégig arra törekedett, hogy a javaslatokat olyan módon foglalja keretbe, amely tükrözi az UNECE régió sokféleségét.

Az UNECE Stratégiája egyértelművé teszi, hogy a fenntarthatóságra nevelés egyaránt megvalósulhat formális, nem-formális és informális keretek között. Jóllehet, a kiadvány kiemelten kezeli a formális oktatást, nevelést, a kompetenciák valamennyi neveléssel, oktatással, szemléletformálással, kommunikációval foglalkozó szakember ismereteire és készségeire vonatkoznak, beleértve a pedagógusokat is. Tanulás nem csupán formális oktatási-tanulási keretek között történik, hanem a nem-formális, informális, közösségi színtereken is, ahol szemléletformálással, kommunikációval foglalkozó szakemberek segítik, támogatják a tanulást. Tehát a tanulást segítők jelentős része nem „tanár”, legalábbis nem a szó hagyományos értelmében véve.

A dokumentum felépítése

A Fenntarthatóságra Nevelés Kompetenciái Szakértői Csoport az UNECE Fenntarthatóságra Nevelést Irányító Testülete 2009-es felhatalmazásának megfelelően ebben a dokumentumban:

- a Ajánlásokat fogalmaz meg döntéshozók számára, hogy az oktatás-nevelés valamennyi területén és szintjén fejlesszék a kompetenciákat. Beleértve a szakmai fejlesztést az oktatás, az intézmények irányítása, a tantervfejlesztés, valamint az ellenőrzés és értékelés területein;
- b Beazonosítja a FN-re irányuló pedagógusi kulcskompetenciák keretrendszerét. Ez valójában egy útmutató, hogy mi az, amit a nevelőknek tudniuk kell, mire kell képesnek lenniük, hogyan kell élniük és másokkal együttműködniük ahhoz, hogy hozzájáruljanak a fenntarthatóságra neveléshez. A kompetenciák az FN három fő jellemzői köré csoportosulnak: holisztikus megközelítés; a változás előrevetítése; és a váltás előmozdítása.

2. Ajánlások döntéshozók számára

Hatókör

A szakpolitikai ajánlások öt szintre irányulnak: nemzetközi, regionális, nemzeti, helyi és szervezeti szintekre. Ezek az ajánlások a kulcsfontosságú cselekvési pontokat hangsúlyozzák, nevezetesen a szakmai fejlődést és fejlesztést az oktatás és nevelés, az intézmények vezetése és működtetése, a tantervfejlesztés, valamint az ellenőrzés és értékelés területein. Az ajánlások azokat a jellemzőket fogalmazzák meg, amelyek lehetővé teszik a 3. részben meghatározott FN kompetenciák (a továbbiakban kompetenciák) fejlesztését és gyakorlását. Az ajánlásokban megfogalmazott szükséges szakpolitikai változtatások mértéke és az egyedi eszközök függenek a meglévő helyi körülményektől és a szakpolitikai keretektől.

Jóllehet, az ajánlások a formális, a nem-formális oktatásban, és az informális tanulásban közreműködő szakemberek kompetenciáira egyaránt irányulnak, a szakértői csoport felkérésével összhangban azonban kiemelt hangsúlyt kap a formális oktatás. Az ajánlások az oktatási rendszerek valamennyi kulcsfontosságú szintjét és területét érintik, de csak olyan mértékben, amennyire azok közvetlen hatással vannak a kompetenciákra.

A nevelői kompetenciák fejlesztése és alkalmazása függ a pedagógusképzés folyamatától. Ezek az ajánlások arra irányulnak, hogy a nevelőket miként segíthetjük a bennük rejlő lehetőségek teljes mértékű felismerésében, és hogy a kompetenciák fejlesztésével és alkalmazásával hogyan lehet ezeket a lehetőségeket még tovább fejleszteni.

Az ajánlások nem csupán kormányzatok és törvényhozók számára íródtak, hanem valamennyi döntéshozóhoz és vezetőhöz is szólnak, akik bármilyen módon részt vehetnek az oktatók, nevelők, szemléletformálással, kommunikációval foglalkozó szakemberek kompetenciáinak fejlesztéséhez szükséges keretek és feltételek biztosításában, valamint a kompetenciák fejlesztését előmozdító eszközök népszerűsítésében. A döntéshozók lehetnek például a magánszektorban, akik a munkahelyi tanulásért, képzésért, tréningekért felelősek; dolgozhatnak a médiában, amely az informális tanulásához járul hozzá; vagy akár egy olyan civil szervezeténél is, amelynek feladata a tanulási tapasztalatok biztosítása.

Jóllehet nem minden oktatónak, nevelőnek, szemléletformálással foglalkozó szakembernek kell a kiadványban bemutatott valamennyi kompetenciával rendelkeznie, ahhoz, hogy a tagállamok hatékonyan járuljanak hozzá az FN előmozdításához, nagyon fontos, hogy az oktatást a megfogalmazott kompetenciákra építsék. Az itt megfogalmazott ajánlások a formális oktatási rendszereken belül a döntéshozók számára íródtak, de hatással vannak valamennyi szint szereplőire, vezetőkre, adminisztrátorokra és pedagógusokra egyaránt. Az oktatás minden szereplőjének felelősséget kell vállalnia a kompetenciák fejlesztéséért.

Szükséges, hogy az oktatás valamennyi szereplője magáénak érezze a kompetenciákat. Ennek érdekében a Szakértői csoport azt javasolja, hogy a nemzeti prioritások és folyamatok függvényében a döntéshozók a lehető legnagyobb mértékben fogadják el ezeket az ajánlásokat. Teremtsenek

lehetőséget arra, hogy az érintett szakterületek szereplői a kompetenciákat a helyi kontextusban megvitatassák és alkalmazzák. A Szakértői csoport azt is javasolja, hogy ezt a kiadványt széles körben terjesszék az érdekeltek, érintettek, és valamennyi oktatóval, szemléletformálással foglalkozó szakember körében.

Ajánlások

1 - Szakmai fejlesztés az oktatásban

Az oktatók, nevelők felkészítését valamennyi szakmai fejlesztési kezdeményezés középpontjába kell állítani. A nevelők az oktatási rendszeren belüli változások megvalósításának fontos képviselői, előmozdítói. Az oktatás hatékony átalakítása attól függ, hogy a nevelők mennyire elkötelezettek a változtatás iránt, hogy mennyire képesek azt megvalósítani, és hogy ehhez milyen támogatást kapnak.

A fenntarthatóságra nevelésről képzést és oktatást kell biztosítani az oktatási intézmények irányítói, vezetői, működtetői számára. Intézményi szinten az irányítás és a vezetés az oktatás, nevelés sikeres átalakításának meghatározói.

A tanárképző intézményeknek át kell tekinteniük a kompetenciákat, és meg kell határozniuk, hogy azokat hogyan lehet a leghatékonyabban beépíteni a képzési programjukba. Ez egy kulcsfontosságú beavatkozási terület, mivel sok pedagógusban a tanári alapképzés során fogalmazódik meg az, hogy mit is jelent pedagógusnak lenni.

Biztosítani kell a pedagógusok kompetenciákra alapozott további szakmai fejlődését. Ha a rendszert át akarjuk alakítani, a gyakorló pedagógusok számára lehetőséget kell biztosítani a kompetenciák fejlesztésére, például kritikai önértékelő és visszajelző gyakorlat révén.

A formális, nem-formális és informális oktatás kapacitásépítésére szánt források elosztásának szempontjai között figyelembe kell venni az itt megfogalmazott kompetenciákat. Ez kulcsfontosságú eszköz ahhoz, hogy a fenntarthatóságra nevelést integrálják az oktatók, képzők, szemléletformálással, kommunikációval foglalkozók szakmai fejlesztésébe, beleértve a civil szervezeteknél, a médiában és a tágabb értelemben vett szakképzésben dolgozókat is.

Kiemelt figyelmet kell fordítani a kompetenciák fejlesztésére a felsőoktatásban dolgozó oktatók körében. A felsőoktatási intézmények létfontosságú szerepet töltenek be a jövő különböző szakterületeinek, köztük az oktatás vezetőinek és szakembereinek képzésében. Tiszteletben tartva a felsőoktatás szabadságának a tudás előállításában játszott szerepét, az oktatóknak ezen a szinten is törekedniük kell a kompetenciák áttekintésére és fejlesztésére.

Ahol működik szakmai akkreditációs rendszer a tanárok és más oktatással, neveléssel foglalkozók számára, ott felül kell vizsgálni azt a kompetenciák tükrében. Sok oktatási rendszer alkalmaz szakmai akkreditációs folyamatokat tanárok és más nevelők számára. Ezek gyakran olyan kompetenciákra épülnek, amelyekkel a tanároknak az akkreditációhoz rendelkezniük kell. Az FN-kompetenciáknak tükröződniük kell ezekben az akkreditációs követelményekben is.

Partnerségeket és hálózatokat kell létrehozni és támogatni a kompetenciák fejlesztésének és gyakorlásának fontos stratégiájaként. Ezek a partnerségek és hálózatok helyi, nemzeti, regionális és nemzetközi szinteken egyaránt megvalósulhatnak. A nevelésben részt vevő sok szereplő közötti együttműködés segíti az FN oktatási rendszerbe való integrálását.

2 - Intézmények vezetése és működtetése

Fel kell tární, és fejleszteni kell a nemzetközi, regionális, nemzeti és helyi szinteken megvalósuló folyamatok közötti szinergiákat az ajánlások megvalósításának elősegítése érdekében. Ezek magukban foglalják a meglévő folyamatokkal való összehangolást, többek között például a bolognai folyamattal, az Oktatást mindenkinek kezdeményezéssel, az egész életen át tartó tanulás koncepciójával.

Ki kell dolgozni, és támogatni kell a kompetenciák fejlődését előmozdító vezetési, irányítási modelleket. A vezetés kulcsfontosságú szerepet játszik az oktatás sikeres intézményi szintű átalakításában; a fenntarthatóságra neveléshez szükséges a hatalom intézményen belüli megosztása az oktatás, nevelés átalakításának segítése, megkönnyítése érdekében.

A tanulás támogatásában részt vevő intézményeket és szervezeteket ösztönözni kell arra, hogy olyan módon működjenek, és olyan kultúrát tartsanak fenn, amely segíti és megkönnyíti a kompetenciák fejlesztését és gyakorlását. Ez magában foglalja azt is, ahogyan a szervezet a saját döntéshozatali folyamatát megosztja, a forrásait kezeli, és a tágabb értelemben vett közösséggel való kapcsolatait fenntartja.

Az oktatók, nevelők munkahelyen megvalósuló szakmai továbbképzésében az egész-intézmény megközelítést kell alkalmazni. A nevelők kompetenciáit úgy lehet a leghatékonyabban fejleszteni, ha az egész szervezet kultúrája és vezetése támogatja a fenntartható fejlődést. Ez a szemléletmód a vállalkozásokra és civil szervezetekre is vonatkozik, ahol természetesen szintén megvalósul tanulás.

Az irányításnak biztosítania kell az átláthatóságot és az elszámoltathatóságot. Ez biztosítja az FN gyakorlatának legitimitását, és egyúttal előmozdítja és továbbfejleszti a kompetenciákat.

A vezetőségnek az értékelést olyan fontos tanulási eszközként kell kezelnie, amely a stratégiai tervezés szerves részét képezi. Valamennyi partnernek az FN folyamatokról és az eredményekről adott visszajelzésekként kell használni.

3 - Tantervfejlesztés

A kompetenciák képezik a tantervi felülvizsgálatok alapját. Bár a dokumentumban megfogalmazott kompetenciák elsősorban az oktatókra, nevelőkre, szemléletformálókra, pedagógusokra vonatkoznak, tartalmaznak megközelítéseket, ajánlásokat az oktatási gyakorlat egészére is. Annak érdekében, hogy a pedagógusok alkalmazni tudják a kompetenciákat, olyan tantervi támogatásra van szükség, amely ezeket a megközelítéseket tükrözi.

Felül kell vizsgálni a tankönyveket és más oktatási anyagok tartalmát, hogy azok tükrözik-e a kompetenciák szerinti megközelítést. Valószínűleg újabb oktatási dokumentumokat kell kidolgozni az FN további támogatása érdekében.

4 - Monitoring és értékelés

Illeszteni, illetve fejleszteni kell az oktatási intézmények ellenőrzési, értékelési és felülvizsgálati rendszereit, hogy azok képesek legyen mérni az intézmény fenntartható fejlődéshez való hozzájárulását. Az oktatási intézményeknek a fenntartható fejlődés alapelvei szerint kell működniük, hogy ezzel is hozzájáruljanak a fenntarthatóságra neveléshez, és olyan környezetet kell kialakítaniuk, amely lehetővé teszi a kompetenciák fejlesztését és gyakorlását.

A minőségbiztosítási eszközöket (pl. szakfelügyelet, intézményi és minisztériumi szintű felülvizsgálat, külső értékelések) is meg kell erősíteni a kompetenciákkal. Ez azt jelenti, hogy a kompetenciákat az új és a meglévő programokba és oktatási stratégiákba is be kell építeni.

3. A kompetenciák

Ebben a fejezetben a fenntarthatóságra neveléshez kapcsolódó oktatók, nevelők, szemléletformálással és kommunikációval foglalkozó szakemberek alapkompenciáival foglalkozunk, amelyeket a Szakértői csoport a felkérésének megfelelően kidolgozott. A kompetenciák nyelvezetét a neveléssel foglalkozó dokumentumokban széles körben használjuk, köztük A XXI. század oktatása Nemzetközi Bizottság által az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) számára készített jelentésében,¹ valamint az Európai Uniónak az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról szóló ajánlásában. A „kompetencia” kifejezésnek többféle értelmezése létezik; az alábbi bekezdésben meghatározzuk az általunk használt fogalom főbb jellemzőit.

Ebben a kiadványban a kompetenciák kifejezetten a fenntarthatóságra nevelésre, és nem az általános értelemben vett nevelésre vonatkoznak.

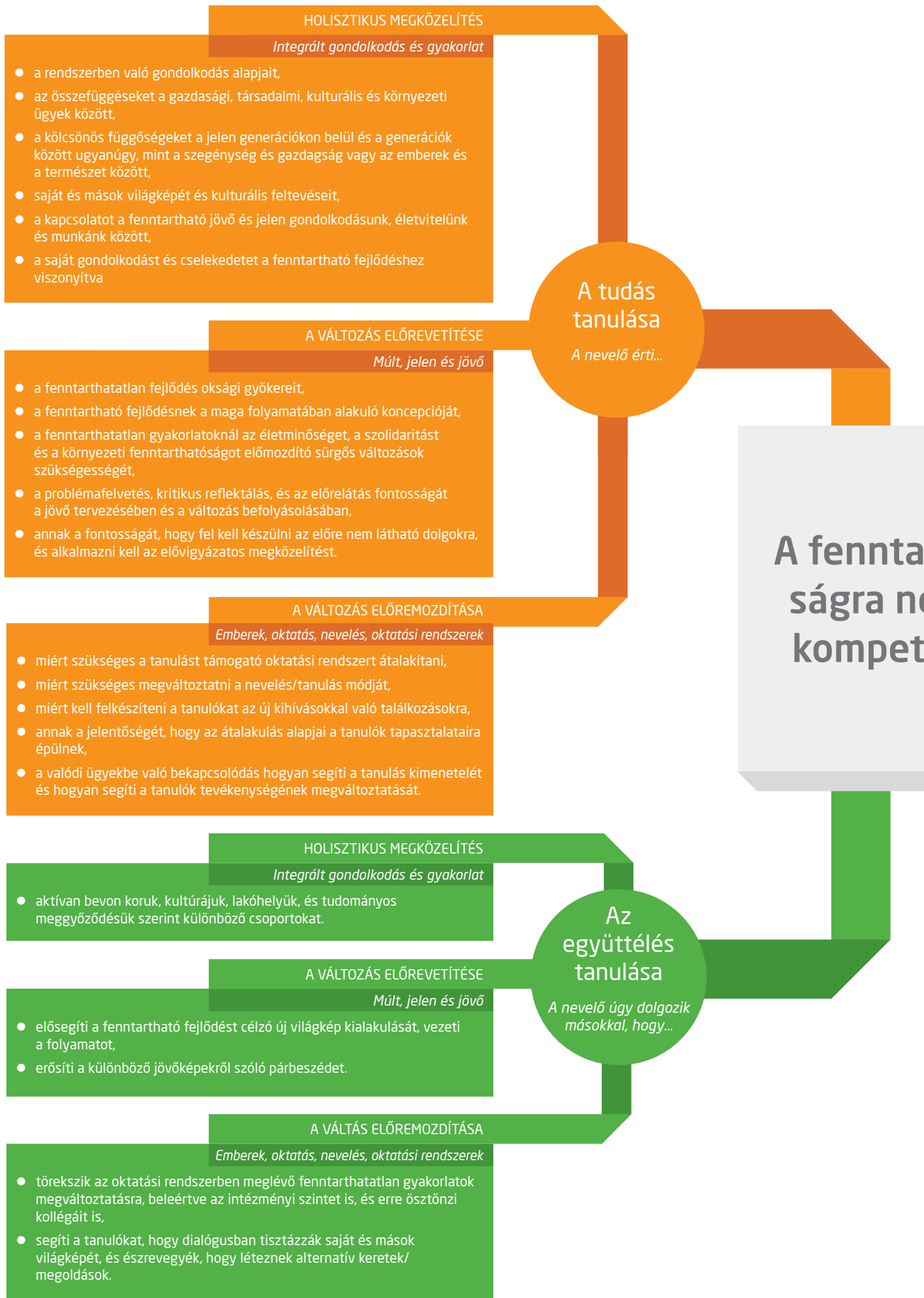
A táblázatban összefoglalt kompetenciák részletes magyarázatot is tartalmaznak. Az egyes blokkok címeiként az FN legfontosabb jellemzői szerepelnek, úgy mint:

- a A holisztikus megközelítés, amely az integrált gondolkodásra és gyakorlatra törekszik;
- b A változás előrevetítése, amely alternatív jövőképeket tár fel, tanul a múlt tapasztalataiból és ösztönzi a szerepvállalást a jelenben; és
- c A váltás előmozdítása, amely segíti az emberek tanulási módjának és a tanulást támogató rendszereknek a változtatását.

A táblázatban továbbá a kompetenciákat a Nemzetközi Oktatási Bizottság UNESCO számára készített jelentése által ihletett csoportokba rendeztük. Azért választottuk ezt a keretet, mert jól értelmezhető egységes, összefüggő kategóriarendszert rögzít, amely a tanulásra vonatkozó tapasztalatok széles körén nyugszik:

- a A „tudás tanulása” azoknak a kihívásoknak a megismerésére irányul, amelyekkel a társadalomnak helyi és globális szinten szembe kell néznie, valamint a pedagógusok és a tanulók potenciális szerepének megértését célozza (A nevelő érti ...);
- b A „cselekvés tanulása” a fenntarthatóságra neveléshez szükséges gyakorlati készségek és a cselekvési kompetenciák fejlesztésére összpontosít (A nevelő képes...);
- c Az „együttélés tanulása” a partnerségek létrehozásához, valamint az egymásrautaltság, a sokféleség, a kölcsönös megértés és a béke értékékként való elfogadásához járul hozzá (A nevelő úgy dolgozik másokkal, hogy...);
- d A „létezés tanulása” az egyén személyes tulajdonságainak fejlesztését jelenti, mint a fenntartható fejlődés előmozdítása érdekében történő önállóbb cselekvés, véleményformálás és személyes felelősségvállalás. (A nevelő olyan, aki...).

¹ UNESCO: A tanulás rejtett kincs. Párizs, 1996. Elérhető: http://www.unesco.org/education/pdf/DELORS_E.PDF (utolsó letöltés: 2019.10.18.)

fenntartható- nevelés kompetenciái

A cselekvés tanulása

A nevelő képes...

HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉS

Integrált gondolkodás és gyakorlat

- lehetőséget teremteni a különböző szakterületek/helyek/kultúrák/nemzedékek gondolatainak és tapasztalatainak előfeltételek és előítéletek nélküli megosztására,
- a kételyek, ügyek, feszültségek és konfliktusok különböző nézőpontjaival dolgozni,
- tudatosítani a tanulóknál, hogy miként hatnak a helyi és globális környezetükre és ezek hogyan hatnak rájuk.

A VÁLTOZÁS ELŐREVETÍTÉSE

Múlt, jelen és jövő

- kritikusan feltárni a változási folyamatokat a társadalomban,
- a változás sürgősségét érezve és érzékeltetve kommunikálni és reményt kelteni,
- elősegíteni/vezetni a különböző döntések és cselekedetek következményeinek értékelését,
- tanulási környezetként használni a természetes, társadalmi és épített környezetet - beleértve azok intézményeit is.

A VÁLTÁS ELŐREMOZDÍTÁSA

Emberek, oktatás, nevelés, oktatási rendszerek

- a kritikus gondolkodást, aktív állampolgárságot segítő tanulóközpontú, aktív részvételre alapozott tanulást kialakítani,
- feltárni a tanulási kimenetek/eredmények fenntartható fejlődéshez viszonyított változásait és eredményeit.

A létezés tanulása

*A nevelő olyan,
aki...*

HOLISZTIKUS MEGKÖZELÍTÉS

Integrált gondolkodás és gyakorlat

- befogadó a különböző tudományterületek, kultúrák és nézőpontok, köztük a helyi tudás és világnézet tekintetében

A VÁLTOZÁS ELŐREVETÍTÉSE

Múlt, jelen és jövő

- motivált, hogy helyben és globálisan is pozitívan járuljon hozzá mások életéhez, társadalmi és természetes környezetéhez is,
- megfontoltan akar cselekedni bizonytalan helyzetekben is.

A VÁLTÁS ELŐREMOZDÍTÁSA

Emberek, oktatás, nevelés, oktatási rendszerek

- törekszik a fenntarthatatlan gyakorlatot alátámasztó feltételezések megváltoztatására,
- a tanulási folyamatban útmutató, segítő és résztvevő is egyben,
- alkalmazza a kritikus reflexiót,
- kreativitásra, innovációra ösztönöz.

Holisztikus megközelítés

A holisztikus megközelítés három, egymással szorosan összefüggő elemből áll:

- a Integrált gondolkodás;
- b Befogadás;
- c Az összetettség kezelése.

Az *integrált gondolkodás* a fenntartható fejlődés azon kihívásaira képes válaszolni, amelyek helyi és globális szinten egyszerre jelentkeznek, és amelyekhez meg kell érteni, hogy a világ egyik részén történő változás milyen hatással van a világ más részeire, valamint látni kell azt is, hogy a ma meghozott döntések hogyan befolyásolják majd a holnap világát. Ezek a kihívások összetettek, amelyeknek kezeléséhez különböző tudományterületek, valamint a természeti, társadalmi és gazdasági rendszerek közreműködése szükséges. A különböző kultúrák és világnézetek értékes tapasztalatokat nyújtanak, hiszen végső soron a fenntartható fejlődés összeköti az egyéneket és a csoportokat más emberekkel és természeti környezetükkel, helyi és globális szinten egyaránt. Az integrált gondolkodás olyan gondolkodást és tetteket jelent, amely figyelembe veszi ezeket a kölcsönös kapcsolatokat, és képes használni az azok által megteremtett kreatív lehetőségeket. A rendszergondolkodás az ilyen típusú integrált megközelítés elérésének értékes eszköze.

A *befogadás* arra a nyitottságra és szándéokra vonatkozik, amellyel a fenntartható jövő szempontjából kritikus jelentőségű különböző nézőpontok megvitatathatók. A fenntartható fejlődéssel kapcsolatos problémákat gyakran ellentmondások és dilemmák jellemzik. A különböző nézőpontok jobban alátámaszthatják a problémákat, vagy megoldásokkal is szolgálhatnak azokra. A különböző nézőpontok elfogadása közben nagyon fontos, hogy a nevelők a saját világképük tekintetében nyíltak legyenek, és azt ne rejtsek el a tanulóik elől, és ne erőltessék rájuk.

Az *összetettség kezelése* révén a fenntarthatóságra neveléssel foglalkozó pedagógusok képessé válnak arra, hogy felkeltsék tanulóik érdeklődését a különböző koncepciók és elképzelések megismerésére és az azok közötti kapcsolatok megtalálásra és kialakítására. Bár nem igazán célravezető az FN teljes tudásbázisát felsorolni, az UNECE Fenntarthatóságra nevelés stratégiájá, valamint az UNESCO Oktatás a Fenntartható Fejlődésért Évtizedének (2005–2014) Megvalósítási keretterve számos koncepciót és témakört javasol, amelyek kiváló kiindulópontot jelenthetnek. Ilyenek például a béketanulmányok; az etika és a filozófia; az állampolgári ismeretek; a demokrácia és a kormányzás; az emberi jogok; a szegénység enyhítése; a kulturális sokszínűség; a biológiai és táji sokféleség; a környezetvédelem; az ökológiai alapelvek és az ökoszisztéma-alapú megközelítés; a természeti erőforrásokkal való gazdálkodás; a klímaváltozás; a saját és családunk egészsége (pl. HIV/AIDS, kábítószerrel való visszaélés); a környezetünk egészsége (pl. élelmiszerek, vízminőség, környezetszennyezés); a vállalati társadalmi felelősségvállalás; a helyi, bennszülötti tudás; a gyártási és/vagy fogyasztási szokások; a közgazdaságtan; a vidék/városfejlesztés; a környezeti technológia és a fenntarthatósági értékelés. Az egyes témakörök közötti kapcsolatok felismerését és megteremtését úgy támogathatjuk, hogy a tanulókat a közösségi projektekben való aktív részvételre ösztönözzük.

A változás előrevetítése: múlt, jelen és jövő

A változás előrevetítése három, egymással szorosan összefüggő terület kompetenciáit foglalja magába:

- a A múltból való tanulás;
- b Aktív szerepvállalásra ösztönzés a jelenben;
- c Alternatív jövőképek felfedezése.

A múltból való tanulás magában foglalja a múlt fejlesztéseinek, köztük a fejlesztések gyökereinek kritikus elemzését és alapos megismerését. A sikerek és a kudarcok megértésén keresztül levonja a tanulságokat a kultúra, a társadalom, a gazdaság és a környezetvédelem területein.

A jelenben való aktív szerepvállalás az előttünk álló kihívások megoldásának sürgőssége miatt nélkülözhetetlen. Például világunkat nagymértékű egyenlőtlenség jellemzi, emberek milliói élnek szegénységben, míg mások olyan fenntarthatatlan módon használják fel a bolygó energiaforrásait, amely meghaladja a természeti rendszerek eltartóképességét, és veszélyezteti azok megújulási képességét. A fenntarthatóságra nevelésnek foglalkoznia kell minden ember, a jelenben élők és a jövő generációik szükségleteivel is.

Az alternatív jövőképek felfedezése új lehetőségek felfedezéséhez vezet, ami fontos lépés a fenntartható fejlődés megvalósítása felé vezető úton. Ez a folyamat épít a tudományos bizonyítékokra, feltárja a jelenlegi választásaink mögött megbúvó hiedelmeket és feltételezéseket, és ösztönzi a különböző választási lehetőségekre irányuló kreatív gondolkodást. Ha bevonjuk a résztvevőket a kreatív jövőképek létrehozásába, azzal megvilágítjuk azokat az ösvényeket, amelyek mentén haladva a ma megtett lépések hozzájárulhatnak a kívánatos jövő eléréséhez – vagy eltéríthetnek annak megvalósulásától. Ez támogatja a felelősségvállalást, a kreativitást, az irányítást és energiát, amelyek ösztönzik a tanulókat, résztvevőket a fenntartható döntések meghozatalára itt, a jelenben. A fenntarthatóságra nevelésnek azokat a megközelítéseket kell kiemelnie, amelyek az emberek és a természet számára is a pozitív jövőkép megvalósulása felé vezetnek, ahelyett, hogy azokat az utakat választanánk, amelyek egyszerűen csak kevesebb kárt okoznak.

A váltás előmozdítása: emberek, oktatás és az oktatási rendszerek

A váltás előmozdítása három szinten működő kompetenciákra vonatkozik:

- a Annak a nézetnek az átalakítása, hogy mit jelent pedagógusnak, oktatónak, nevelőnek lenni;
- b A pedagógia átalakítása, pl. a tanítás és a tanulás transzformatív megközelítése;
- c Az oktatási rendszer egészének átalakítása.

Nagyon fontos, hogy *átalakítsuk azt a nézetet, hogy mit jelent pedagógusnak lenni*, mert az oktatási rendszer olyan emberekből áll, akik pedagógusokkal dolgoznak együtt, és ezen rendszerek átalakításának kulcsai azok a pedagógusok, akik kritikus önértékelés és visszajelzés révén képesek a saját gyakorlatukat megváltoztatni. A változtatáshoz alapvető fontosságú a pedagógusok és a tanulók közötti pozitív kapcsolatok kiépítése. Olyan pedagógusokra van szükség, akik esendő halandóként mutatják be magukat, ahelyett, hogy olyan ember képét alakítanák ki magukról, aki minden kérdésre

tudja a helyes választ. Továbbá arra is szükség van, hogy a pedagógusok készek és képesek legyenek megérteni tanulóik nézőpontját és helyzetét.

A transzformatív pedagógia a tanulói tapasztalatokra épít, és lehetőséget biztosít a részvételre, a kreativitás, az innováció és az alternatív életmódok felvázolásához szükséges tudás és képességek fejlesztésére. A tanulókat arra ösztönzi, hogy mindennapi döntéseik hatását górcső alá vegyék és változtassanak azokon a fenntartható fejlődés szempontjából.

Az oktatási rendszerek átalakítása nélkülözhetetlen, mert a jelenlegi rendszereink nem támogatják a fejlődés fenntartható modelljeit. Annak ellenére, hogy a társadalom nagyra értékeli a formális oktatás szerepét, változtatásra van szükség annak biztosítása érdekében, hogy a rendszerek a képzés révén ösztönözzék a tanulókat a fenntarthatóság figyelembe vételére mindennapi döntéseikben. Ilyen szintű változást a pedagógusok, az iskolák, a kormányzatok és a többi szereplő sem tud önállóan megvalósítani. A pedagógusok megfelelő helyzetben vannak ahhoz, hogy hozzájáruljanak azon a rendszerek átalakításához, amelyben dolgoznak. Ehhez kulcsfontosságú kompetenciákra, többek között az átalakítás szükségességének megértésére, a változásra való nyitottságra, és együttműködési készségek, képességek széles palettájára van szükségük.

Melléklet

A UNECE Fenntarthatóságra Nevelés Kompetenciái Szakértői Csoport tagjai:

Név

Willy Sleurs
Léonard P. Rivard
Manana Ratiani
Inka Bormann
Michael Scoullos
Czippán Katalin
Roland Tormey
Laima Galkute
Antoine Heideveld
Roel van Raaij
Yuri Mazurov
Magdalena Svanström
Daniella Tilbury
Tatiana Shakirova
Paul Vare
Aline Bory-Adams
Anna Maria Hoffmann
Zinaida Fadeeva

Intézet/Szervezet

Belgium
Kanada
Grúzia
Németország
Görögország
Magyarország
Írország
Litvánia
Hollandia
Hollandia
Oroszország
Svédország
Egyesült Királyság
Oktatás a Fenntartható Fejlődésért Közép-Ázsiai Munkacsoport
Környezeti Állampolgári Szervezetek Páneurópai Koalíciója ECO-Forum)
UNESCO
UNICEF
ENSz Egyetem (UNU)

Tudjon meg többet az UNECE Fenntarthatóságra nevelés stratégiájáról

2005-ben a tagállamok elfogadták az UNECE Fenntarthatóságra nevelés stratégiáját a fenntarthatóságra nevelés előmozdítása érdekében. A Stratégia egy gyakorlati eszköz ahhoz, hogy a régió oktatási rendszereibe beépítsék a fenntartható fejlődés kulcsfontosságú témaköreit.

A Stratégia átfogó célkitűzése, hogy felvértezze az embereket a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos ismeretekkel és az annak megvalósításához szükséges készségekkel, hozzáértőbbé és magabiztosabbá tegye őket, ugyanakkor pedig nagyobb lehetőséget biztosítson számukra, hogy egészséges és produktív életet élhessenek, összhangban a természettel, tisztelve a társadalmi értékeket, a nemek közötti egyenlőséget és a kulturális sokszínűséget.

Kapcsolat

esd@unece.org

www.unece.org/env/esd.html

